

# Naturvärden vid ett utbyggnadsområde vid Liljeholmen



Dagens situation



Förslag

## Innehållsförteckning

1.	Bakgrund	4
2.	Metod	4
3.	Artportalen	4
4.	Intryck under fältbesök	4
	Delområde A	4
	Delområde B	6
	Delområde C	7
	Delområde D	7
	Övriga områden	7
5.	Sammanfattning naturvärden	8
6.	Spridningssamband	8
7.	Påverkan vid bebyggelse	10
9.	Kompensationsmöjligheter	12
10.	Referenslista	15



Figur 1. Spårområdet som är tänkt att överdäckas.



## Sammanfattning

En ny detaljplan är under utformning där bl.a. husen vid Liljeholmstorget är tänkta att byggas på. Spårområdet är tänkt att överdäckas. Ett litet parti av utbyggnaden tar naturmark i anspråk och stora delar av området ligger inom strandskydd.

Denna rapport redovisar en naturvärdesinventering av den naturmark som är tänkt att tas i anspråk och den påverkan utbyggnaden kan tänkas ge upphov till. Möjligheterna till att kompensera påverkan diskuteras också.

Området har besökts vid tre tillfällen (mars, april och maj) 2019. Området har delats in i delområden, och de har bedömts ha nedanstående naturvärde.

Del	Karaktär	Naturvärde
A	Trädbeklätt område vid bergsslänt	0
B	Trädklätt område på gräsmatta	4
C	Gräsmatta med små träddungar	0
D	Hårdgjord yta med enstaka träd	0
	Parkeringsyta	Saknas
	Spårområde	Saknas
	Huskroppar	Saknas

De träd som är bevaransvärda är några träd i områdena A och B som har en stamdiameter över 40 cm. Träd har som regel inte klassats som naturvärdesträd då de bl.a. inte hyser någon ovanlig påväxtflora eller är riktigt gamla. Flera träd är dock bevaransvärda.

I delområde A och B blir det ett fysiskt intrång i naturmarken. Delområde C och D påverkas genom att huskropparna kommer att stå så nära att de inte kan bevaras.

I delområde A är det troligen endast några träd och buskar som måste tas bort för den nya huskroppen och skuggning.

I delområde B påverkas naturvärdena framförallt av att några träd måste tas bort då de hamnar på hårdgjord yta.

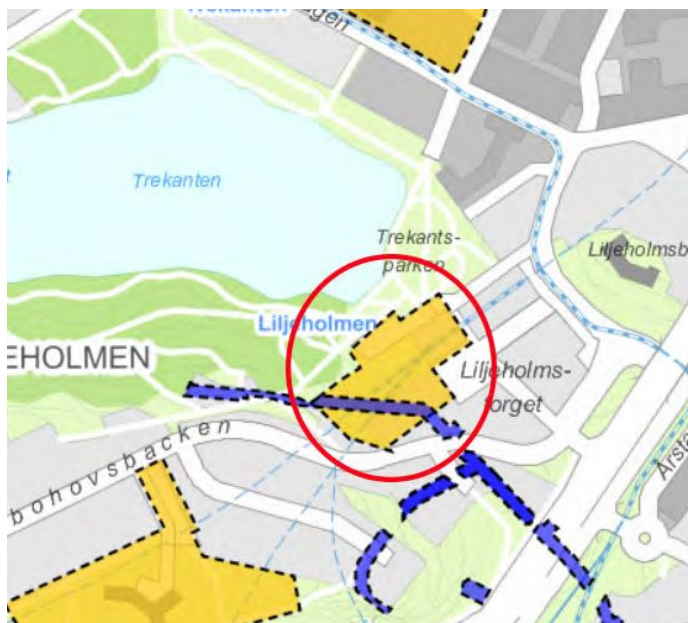
Träden i delområde C och D är tämligen unga och kan relativt lätt ersättas med nya träd om det behövs. Det ekologiska värdet är inte särskilt högt.

Då det gäller parkeringsområdet, spårområdet och huskropparna behöver påverkan på strandskyddet inte diskuteras närmare då marken redan är i anspråk.

Möjligheter till kompensation eller förstärkning av ekologiska funktioner i området och utanför diskuteras i rapporten.

## 1. Bakgrund

En utbyggnad av husen vid Liljeholmstorget och sjön Trekanten planeras, se figur 2. Det finns även planer på att överdäcka spårområdet. Ett litet parti av utbyggnaden tar naturmark i anspråk och stora delar av området ligger inom strandskydd.



Figur 2. Områdesavgränsning (Stockholms stad).

En detaljplan är under utarbetande som bl.a. innehåller förslag på att gallerian utökas, spårområdet överdäckas och bostäder byggs.

Citycon arbetade med att detaljplanera detta område 2019 och beställde denna naturvärdesinventering av de naturområden som påverkas av vid en eventuell exploatering. Rapporten har uppdaterats hösten 2020 efter då detaljplaneförslagen har ändrats. I skrivelsen Utredningsbehov (Stockholms stad 2018a) framför kommunen inom temat "Naturvärdesinventering inklusive spridningskorridorer" nedanstående förslag.

Kommunen föreslår att en naturvärdesinventering (NVI) på fältnivå enligt SIS standard SS 199000:2014 ska göras.

Kommunen anser också att utredningen bör kompletteras med en redovisning av spridningssamband och landskapselement som har betydelse för ekologiska spridningsfunktioner i den gröna infrastrukturen och aktuella habitatnätverk. En utredning om detta har gjorts på uppdrag av staden 2019. Delar av den redovisas i denna rapport.

Enligt kommunen bör också förslag på ekologiska kompensationsåtgärder vid nybyggnation diskuteras.

## 2. Metod

Naturvärdesinventering avseende biologisk mångfald (NVI) har utförts enligt SIS standard ftSS 199000:2014 på fältnivå. Tre fältbesök har gjorts.

Standarden tar upp tre olika klasser, men i denna utredning används även tilläggsklassen fyra:

1. högsta naturvärde – naturvärdesklass 1 störst positiv betydelse för biologisk mångfald,
2. högt naturvärde – naturvärdesklass 2 stor positiv betydelse för biologisk mångfald,
3. påtagligt naturvärde – naturvärdesklass 3 påtaglig positiv betydelse för biologisk mångfald samt
4. visst naturvärde – naturvärdesklass 4 viss positiv betydelse för biologisk mångfald

En sökning har gjorts i Artportalen (2019).

## 3. Artportalen

En sökning i Artportalen har gjorts i mars 2019. I Artportalen kan naturintresserade rapportera in vilka växter och djur de observerat i ett område. Det är alltså lite slumpmässigt vad som finns rapporterat för de områden som inte inventerats, men det kan ibland ge intressant information. Vanligast är att fåglar och ovanliga växter rapporteras, medan det är ovanligare att t.ex. insekter blir rapporterade. Vissa arter som t.ex. rovfåglar och ugglor är dessutom skyddade av sekretess. Någon förekomst av sekretesskyddade arter i området är dock inte troligt.

Området är ju mycket litet, men fyra fjärilsarter har noterats i vid gångvägen mellan T-banan och Lin-banan under juli och augusti 2017. Det är tegelrött gräsfly, större ringmätare, vinkellövmätare och gråbo-malätare. Ingen av dessa fjärilsarter är rödlistade.

## 4. Intryck under fältbesök

Området har besökts vid tre tillfällen (mars, april och maj) 2019. Området har delats in i olika delområden, se figur 4 och nedan:

- A. Trädbeklätt område vid bergsslänt
- B. Trädklätt område på gräsmatta
- C. Gräsmatta med små träd
- D. Hårdgjord yta med enstaka träd

### Delområde A

Mellan de två gångvägarna och på den öppna ytan står tre träd och ett busk/slyartat parti i mitten. Dessutom finns ytterligare ett /busk/slyartat parti nära spårområdet där det står några smala träd. Ytterligare ett träd står högst upp i slutningen.



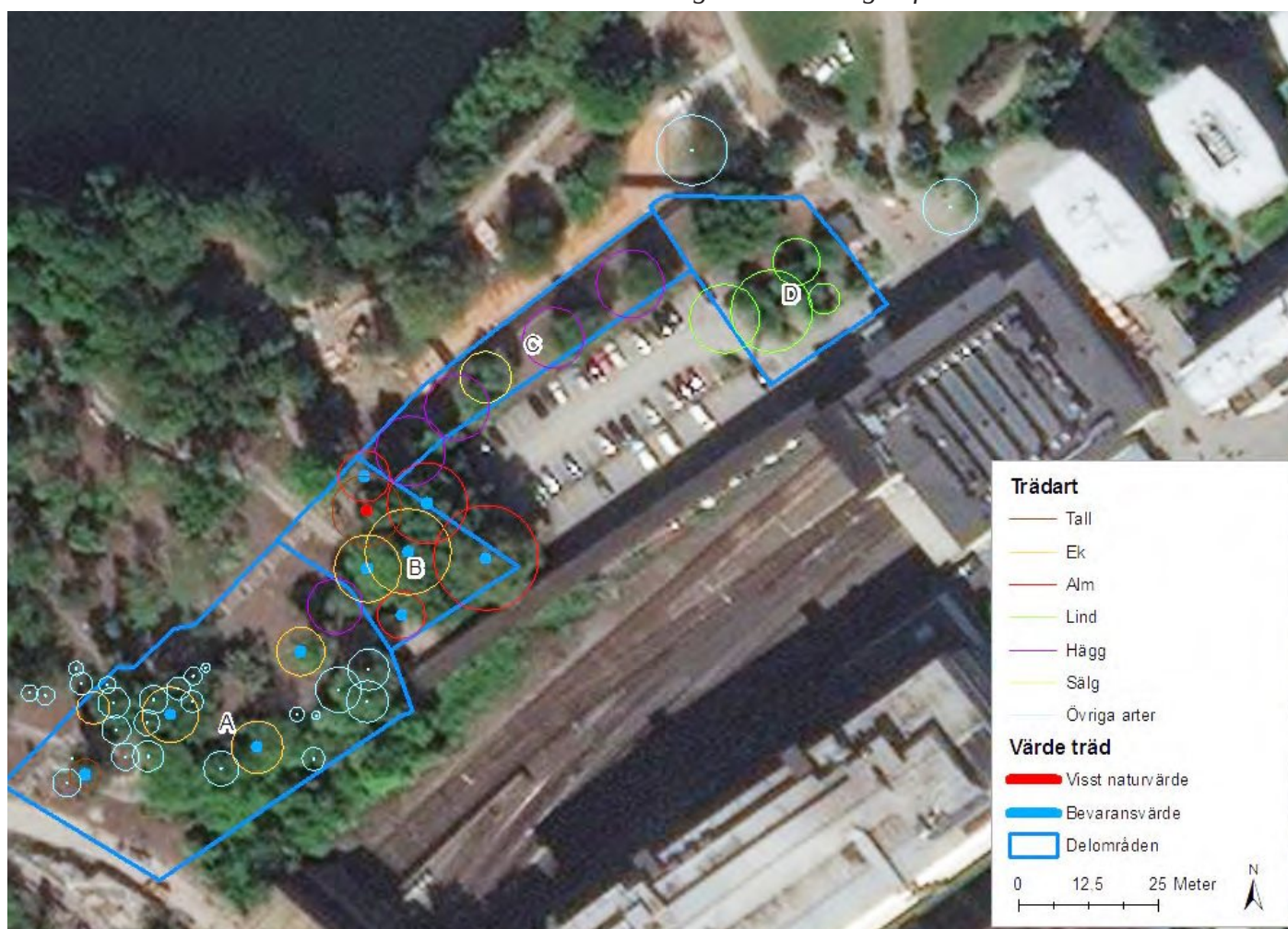
Sluttningen är brant och delar av sluttningen är blottad berggrund. I övrigt är jordtäcket tunt och består troligen av pålagd jord. Här finns en gräsmatta med ett stort inslag av insådda eller naturliga arter. Prästkrage och rölleka dominerar, men här finns även maskros, tussilago, stormåra, vitsippa, förgätmigej, tomtskräppa, ärenpris, skogsviol, stinknäva, kardborre, obestämd vallmo och kruståtel samt gräs som inte har kunnat bestämmas.

Träden på den öppna ytan är, en mångstammig säl, en relativt stor ek (ca 50 cm i stamdiameter), samt en liten hägg. Allra högst upp mellan gångvägarna står en ganska stor tall. I snåret mot spårområdet hittas fågelbär, alm och ask. Bland buskar finns rosor/nypon, spirea och en stor hassel (högst upp i sluttningen).

Området har framförallt ett värde som gränzon till den övriga naturmarken, men värdena är inte så höga att det har fått någon naturvärdersklass.



Figur 3. Sluttningen från söder ner mot stationen.



Figur 4. Delområden. De bevaransvärda träden markeras med blå prick med tallen med visst naturvärde markerats med röd prick.





Det trädbeklädda området har framförallt ett värde som gränsszon mot den övriga naturmarken och att vissa av träden är relativt gamla. Träden kan både vara planterade och uppkomna spontant.

Figur 5. Delområde A.

### Delområde B

Nedanförl gångvägen som går till gångtunneln står ett tiotal träd på en gräsmatta. De är framförallt tämligen grova ädellövträd (alm, lönn och ek). En tunn död björk står också här. Några av träden är flerstammiga. Allra störst är en tall som är ca 70 cm i stam-diameter. Inga trädthickor har noterats. Gräsmattan hyser inga ovanliga arter.

Gångvägarna saknar naturvärden men används av allmänheten framförallt för att komma till och från Liljeholmstorget och kollektivtrafiken.

Bedömningen är att området har ett visst naturvärde (klass 4) och detta framförallt beroende på att några av träden är relativt stora.



Figur 6. Delområde B.



### Delområde C

Delområde C består av en gräsmatta med några knippen av relativt unga träd. Dessa är planterade eller möjligen uppkomna spontant och att man sedan tagit hänsyn till dem vid skötseln.

Delområdet har inga större ekologiska värden, men har ett visst rekreativt värde då området utgör en del av Trekantsparken och är en viktigt entré till centrumområdet.



Figur 7. Delområde C, från söder respektive norr. Parkeringsytan syns intill.

### Delområde D

Entréområde till stationen. Detta delområde består framförallt av ett område med gatustenar och annan hårdgjord yta samt lite planteringar. Några unga lindar står här. Inga särskilda naturvärden

### Övriga områden

Parkeringsområde, spårområde och huskroppar saknar natur- och friluftsvärde.



Figur 8. Delområde D.



## 5. Sammanfattning naturvärden

Tabell 1. Sammanfattning av naturvärdena.

Del	Karaktär	Naturvärde
A	Trädbeklätt område vid bergsslänt	0
B	Trädklätt område på gräsmatta	4
C	Gräsmatta med små träd	0
D	Hårdgjord yta med enstaka träd	0
	Parkeringsyta	Saknas
	Spårrområde	Saknas
	Huskroppar	Saknas

Det är alltså område A som kan anses ha ett naturvärde (4). Visst värde är den lägsta klassen i värderingsskalan. Värde ligger framförallt i träden.

De träd som är bevaransvärda är några träd i områdena A och B som har en stamdiameter över 40 cm. Träd har som regel inte klassats som naturvärdesträd då de bl.a. inte hyser någon ovanlig påväxtflora eller är riktigt gamla. En grov tall har dock fått klass 4 i område B som värde och flera träd är bevarandevärda.

## 6. Spridningssamband

Stockholms stad har satt fokus på tre viktiga arter/artgrupper som är indikatorer för en rik biologisk mångfald. Dessa är eklevande insekter, tofsmes och padda som i sin tur är knutna till gamla ekar, barrskogsmiljöer med gamla träd respektive våtmarker. Genom att skydda miljöer som dessa arter/artgrupper är knutna till kan man behålla en stor del av den biologiska mångfalden i staden. Arternas (möjliga) förekomst och spridning har kartlagts genom GIS-analyser av biotopkartan och i vissa fall även genom inventeringar.

För att ta hänsyn till detta gjordes en sammanvägning till översiktsplanen Promenadstaden (2010)

som resulterade i en karta som visar ekologiskt särskilt betydelsefulla områden (ESBO).

I denna analys är området intill Liljeholmen urskild som ett kärnområde tillsammans med sjön Trekanten och Vinterviken, se figur 9. Tanken är att dessa grönområden ska hänga samman med Sätterskogen i väster och Årstaskogen i öster.

Det är ett stort tryck på bostadsförtätning i Stockholms stad och flera av de samband som har angetts i ESBO är mycket svaga. Stockholms stad har därför låtit ta fram en fördjupad analys över spridningssambanden i söderort (2019) och möjligheten till förstärkningsåtgärder.

Man har jobbat med att följande egenskaper ska finnas i en grön kvalitativ infrastruktur.

- livsmiljöer för en mångfald av arter
- en variation och mångfald av ekologiska strukturer
- tillräckligt stora sammanhängande grönområden
- en lång kontinuitet (tillräckligt med tid)
- goda möjligheter för arter att sprida sig mellan grönområden

Idag är området mellan Liljeholmen och Nybodahöjden/Årstadal en mycket försvagad spridningskorridor över Södertäljevägen, se figur 10. Området över Nybohov har också bedömts som en försvagad spridningskorridor.

För att förstärka dessa problemområden har åtgärder föreslagits, se figur 14. Intill det område som är aktuellt för förstärkningar har föreslagits två åtgärder, 1) placera ut mulmholkar och faunadepåer och 2) plantera blandallé - ek och tall (figur 11).



Figur 9. ESBO. Utdrag ur Stockholm stad (2019)





Figur 10. Sambanden i det aktuella området. Utdrag ur Stockholm stad (2019)



Figur 11. Förslag till åtgärder. Stockholms stad 2019.



## 7. Påverkan vid bebyggelse

I delområde A blir det ett fysiskt intrång i naturmarken av en huskropp. I delområde B påverkas naturmarken av kör- och gångtytor. I övriga delområden kan det bli skuggeffekter. Delområdena ligger inom strandskydd.

Då det gäller delområde A är det troligen endast några träd som måste tas bort om skuggeffekten blir för stor, se figur 12. De flesta av dessa är mycket unga. I just detta avsnitt är markfloran ganska skuggad och saknas till stor del. Inga ovanliga arter har hittats här.

Det det gäller delområde B påverkas naturvärdena framförallt om träd som måste tas bort. Markfloran saknar i stort sett värde eftersom det är en gräsmatta. Här finns flera träd som är bevarandevärde och ett träd som markerats med visst naturvärde (en tall som har 70 cm i stamdiameter). Huskropparna kommer på sådant avstånd att de flesta träden troligen inte påverkas. Dock kommer i förslaget flera ytor att göras om till gångtytor, se figur 12 (ljusbrun färg), varför en del träd måste tas ned.

Träden som står i område C och D är tämligen unga och kan relativt lätt ersättas. Det ekologiska värdet är inte särskilt högt.

De områden som inte berörs av exploateringen bör stängslas in under byggfasen.

Rekreativvärdena är inte bedömda.



Figur 12. Mark- och takplan med nya kör- och gångtytor. Trädinformationen pålagd. (Lägena hos träden är inte helt exakta eftersom två olika digitala format har lagts samman.)



## 8. Strandskydd

Allemansrätten och tillgången till stränder skyddas genom strandskyddsbestämmelserna. Reglerna prioriterar allmänhetens nyttjande för friluftsliv och goda livsvillkor för djur och växter framför andra intressen.

Det generella strandskyddet återinträder om detaljplaner upphävs eller ersätts av ny plan, oavsett om det rör äldre planformer som stadsplan eller nyare detaljplan enligt PBL. Kommunerna beslutar i många fall om dispens och har också möjlighet att upphäva strandskyddet med en bestämmelse i en detaljplan. För detta krävs ett särskilt skäl för dispens samt att allmänhetens tillgång till strandområden inte försämras eller att livsvillkoren för djur- och växtlivet väsentligt förändras. Intill Trekanten gäller ett strandskyddsområde på 100 m.

Ny prövning att upphäva strandskyddet ska göras inom ramen för planarbetet enligt Stockholms stad (2018b). Detta är förutsättningar enligt denna startpromemoria ”*Befintlig markparkering i Trekantsparken bedöms kunna anses som redan ianspråkstagen mark då marken idag är instängslad och inte allmänt tillgänglig och att pågående markanvändning, parkering, har pågått under lång tid, sedan tiden omkring tunnelbanestationens anläggande i mitten på 1960-talet. Det är Länsstyrelsen som enligt PBL 5 kap 14 § ska överpröva kommunens beslut att i en detaljplan upphäva strandskyddet om det befaras att strandskyddet upphävs i strid med gällande bestämmelser.*”

I miljöbalkens regler om strandskydd finns sex särskilda skäl för dispens från förbuden att bygga nära stränder. För landsbygdsutveckling i strandnära läge (LIS) godtas dessutom ytterligare skäl.

Tabell 2. Bedömning av skäl som kan gälla de olika delarna.

Område	Karaktär	Strandskydd
A	Trädbeklätt område vid bergsslänt	Fysiskt intrång av del av ny huskropp. Minimal påverkan på livsvillkoren för djur och växter.
B	Trädklätt område på gräsmatta	Inget fysiskt intrång av huskroppar. Gång- och körvägar kan innebära att vissa träd måste tas ned. Minimal påverkan på livsvillkoren för djur och växter.
C	Gräsmatta med små träd-dungar	Inget intrång men påverkan, minimal påverkan på livsvillkoren för djur och växter.
D	Hårdgjord yta med enstaka träd	Inget intrång men påverkan, minimal påverkan på livsvillkoren för djur och växter.
	Parkeringsyta	Skäl 1 gäller
	Spårområde	Skäl 1 gäller
	Huskropp	Skäl 1 gäller

Som särskilda skäl vid prövningen – av upphävande eller dispens från strandskyddet – får man beakta endast om det område som upphävandet eller dispensen avser:

1. redan har tagits i anspråk på ett sätt som gör att det saknar betydelse för strandskyddets syften,
2. genom en väg, järnväg, bebyggelse, verksamhet eller annan exploatering är väl avskilt från området närmast strandlinjen,
3. behövs för en anläggning som för sin funktion måste ligga vid vattnet och behovet inte kan tillgodoses utanför området,
4. behövs för att utvidga en pågående verksamhet och utvidgningen inte kan genomföras utanför området,
5. behöver tas i anspråk för att tillgodose ett angeläget allmänt intresse som inte kan tillgodoses utanför området, eller
6. behöver tas i anspråk för att tillgodose ett annat mycket angeläget intresse.

På andra sidan sjön har strandskyddet prövats för en utbyggnad av en skola. Detta fick avslag i mark- och miljödomstolen (MÖD) som upphävde detaljplanen. Domstolen ansåg att detaljplanen ansåg att skolan var ett angeläget allmänt intresse (skäl 5) men att alternativutredningen inte hade visat att det fanns möjligheter att tillgodose detta intresse utanför strandskyddat område. Mot den bakgrunden ansåg domstolen att det inte fanns förutsättningar att upphäva strandskyddet inom planområdet. MÖD ansåg dock att det var viktigt för rättstillämpningen att målet prövades av Högsta domstolen, så möjligheter att överklaga domen fanns. Men kommunen medgavs inte prövningstillstånd hos Högsta domstolen.



## 9. Kompensationsmöjligheter

Då det gäller parkeringsområdet, spårområdet och huskropparna behöver påverkan på strandskyddet inte diskuteras närmare då marken redan är anspårstagen, men för delområde A och B kan man diskutera om det är möjligt med någon sorts kompensation eller ersättning av funktionerna.

Då det gäller strandskydd är frågeställningarna 1) allmänhetens nyttjande för friluftsliv och 2) goda livsvillkor för djur och växter.

Då det gäller att bevara goda livsvillkor för djur och växter kan man diskutera hur värdena som finns idag på ytorna A+B och C+D kan ersättas. I område A finns en viss naturlig markflora men som inte kommer påverkas i särskilt hög grad. Övriga områden utgörs av gräsmatta. Det är ur ekologisk synvinkel alltså träden som framförallt behöver ersättas. Träden i yta C+D är betydligt yngre och därmed lättare att ersätta.

Då det gäller yta A och B är det några träd som troligen måste tas ned och som har en stamdiameter större än 30 cm. Just den storleken eller större är svår att plantera utan måste ersättas med yngre träd.

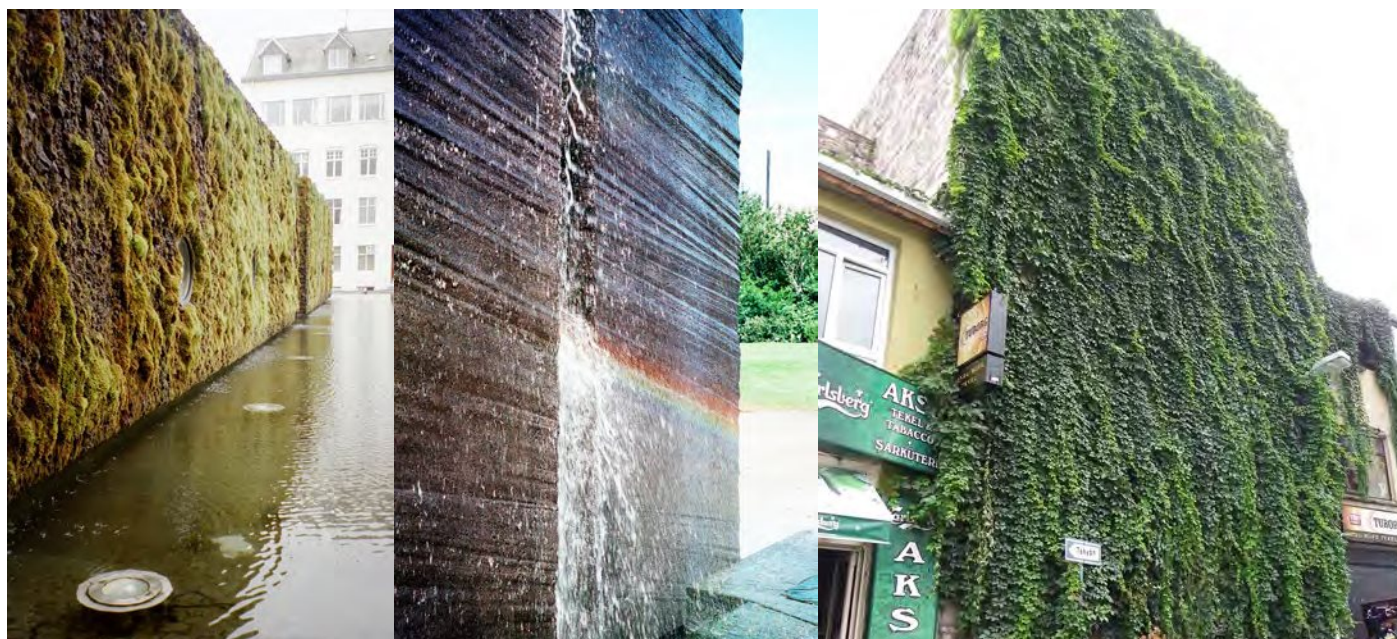
I samrådshandlingen (Citycon 2020) planeras gröna tak på husen. För att få en ekologisk funktion bör taken planteras med växter som har stor nektartillgång, så att pollinerande insekter attraheras. Det kan diskuteras om husen kommer att ligga för högt jämfört med omgivande natur, men med den branta sluttningen (Nybohovsbacken) är den risken inte så stor. Pollinerande insekter kan ibland flyga relativt högt över omgivande stadsmark, t.ex. på Garnisonen där man satt ut bikupor på en takterass. Det blir troligen inte de allra mest sällsynta djuren som kommer hit, men det ökar den biologiska mångfalden i staden.

I dagvattenutredningen (Structor Mark 2020) har syftet varit att kombinera dagvattenhantering med en grön gestaltning. ”I och med den planerade utformning finns en tillgänglig fördröjningsvolym inom utredningsområdet som uppgår till ca 409 m<sup>3</sup>.” Föl-



Figur 13. Område där förstärkning genom att plantera blandallé - ek och tall föreslagits.





Figur 14. Inspirationsbilder. Går det att ta vara på dagvattnet som ett vackert och värdefullt element på husfader? Exempler från Reykjavik och Istanbul.



Figur 15. Inspirationsbilder. Regnbädd till vänster och damm till höger? Bägge bilderna är hämtade från nätet.



jande dagvattenåtgärder föreslås inom utredningsområdet:

- \* Växtbäddar med biokol - 30 m<sup>3</sup>
- \* Planteringar på bjälklag med Savaq-system - 146 m<sup>3</sup>
- \* Planteringar på bjälklag utan Savaq-system - 15 m<sup>3</sup>
- \* Sedumtak - 18 m<sup>3</sup>

Förutom detta tillkommer 200 m<sup>3</sup> som inte har någon ekologisk betydelse.

Den ekologiska effekten av detta beror framförallt på växtval och är svårt att uttala sig om ännu.

Man bör titta på möjligheterna att sätta upp holkar, t.ex. tornseglarholkar på de ytor som gränsar mot naturen. Likaså kan en tornfalksholk eller liknande vara ett alternativ.

Man bör också titta på de kompensationsåtgärder som har föreslagits i spridningsutredningen (Stockholms stad 2019). I direkt närhet till exploateringsområdet föreslås två åtgärder; plantera en blandallé

av tall och ek samt placera ut mulmholkar och faunadepåer. Den första åtgärden är inte helt lätt att genomföra eftersom det är direkt intill exploateringen och att det är trångt mellan huskroppar. Men åtgärden bör diskuteras vidare. Det bör också diskuteras om en sådan plantering kan förstärkas med fruktträd, rönn, hassel, nypon och andra växter som har en ekologisk funktion.



Figur 16. Inspirationsbilder. Vildvin och Artipelags gröna tak med konstnärlig utformning.

## 10. Referenslista

- Artportalen. 2019. <http://www.artportalen.se/> Sökning under mars 2019. Artdatabanken och Naturvårdsverket.
- Citycon. 2020. Liljeholmen utveckling. Samrådsmaterial. Granskningshandling 2020-11-13  
Sammanställt genom Wester+Elsner arkitekter AB
- Citycon. 2019. Liljeholmen utveckling. Liljeholmsgränden. 2019-02-01.
- Citycon. 2018. Situationsplan v 2019 v 190305 vändplan.
- Stockholms stad. 2019. Stärkt grön infrastruktur i mellersta söderort - Förstärkningsåtgärder och strategier. WSP.
- Stockholms stad. 2018a. Detaljplan Liljeholmens centrum, utredningsbehov. Stadsbyggnadskontoret. Arbetsdokument. 2018-12-07.
- Stockholms stad. 2018b. Startpromemoria för detaljplan Liljeholmstorgets galleria ... Stadsbyggnadskontoret. 2018-11-16.
- Structor Mark. 2020. PM Dagvatten Liljeholmstorget. Inför detaljplan. 2020-11-13.